

ALEVİ EDEBİYATINDA NUSAYRİ - 1

Orhan Kemal, “**Bereketli Topraklar Üzerinde**” adlı romanına şöyle başlar:

“Orta Anadolu’nun seksen hanelik köylerinden biri olan (Ç...) köyün bir kısım erkeği, o yıl da çalışmak üzere çeşitli iş bölgelerine dağıldılar. Bir kısmı Kayser Dokuma Fabrikasına gitti, bir kısmı Sivas Çimento fabrikası yahut cer atölyesine. İçlerinden üçü de Çukurova’ya inmeğe karar verdi.” Orhan Kemal, Bereketli Topraklar Üzerinde romanında Çukurova’ya gelen bu üç kişinin hayatını anlatır. Bu roman bir nevi bizim ailenin de hayatı gibidir.

Ebemden, daha şimendifer gelmeden, yürüyerek Adana’ya nasıl geldiklerinin öyküsünü çok dinlemiştir.

Sadece bizim aile değil, bizim o yöredeki bütün köylerden, kar yağıp, mal davar içeri girince, Bereketli topraklar üzerine çalışıp, aile bütçesine üç beş kuruş katkı sağlamak için Adana’ya gelirlermiş. Eşleri ile beraber gelmeyen erkekler, Hürriyet mahallesinde ortaklaşa bir oda tutup (kiralayıp) orada kalırlarmış, eşiyile beraber gelenlerse, mümkün olduğu kadar bir Alevinin evinde iş bulmaya çalışırlarmış.

Bu yüzden benim anam da babam da Adana’da doğmuşlar. Anamın anası Selvinaz (halk Sennaz derdi) tatlı dilli, güler yüzlü, becerikli bir kadındı, Adana’ya geldikçe Abdülselam Altınbüken efendi denen bir sarrafin konağında kalır, onların mutfaklarında çalışmış; anam Navruz burada dünyaya gelmiş. Bu konakta geçen günlerini, bu ailenin çocukları ile arkadaşlıklarını bize anlatırdı; kardeşim Merdan’ın adı Navruz’un bu arkadaşlarından birinin adıdır.

Babamsa Hürriyet mahallesinde, Askerlik Şubesinin karşısındaki Doktorun konağında dünyaya gelmiş. Bu konak şimdi Karacaoğlan Kütüphanesi oldu, Adana’nın tarihi eserlerinden biridir.

Babam büyüyüp, tek başına geldiğinde de köylülerle beraber bir oda tutar orada kalırlarmış. Babamın anlattığına göre, o zamanlar Adana’da bir bahçenin içinde, bir tulumba, bir helâ, birkaç tanede odadan oluşan evler olurmuş. Bahçenin sokağa açılan cümle kapısından çıkanlar, birbirlerine “**kapı bir komşu**”, diğerlerine de “**kapı komşu**” derlermiş. Kapı bir komşuluk çok önemliymiş. Kapı bir komşular, güneş batınca tulumbanın kenarındaki çardağın altında oturup, dertleşir, muhabbet ederlermiş. İnsan kemlik bekler mi kapı bir komşusundan türküsü, bu hayatı anlatırmış. Bence Adana da edebiyatın bu kadar gelişkin olmasının bir sebebi de bu, bu ortak evlerdeki çardak kenarında ki bu muhabbetlerdir; bu sayede farklı bölgelerden gelen herkes, farkında olmadan birbirlerinin öyküsünü öğrenirmiş.

Anamın da, babamın da doğduğu evin sahipleri, Alevi Araplarmış, o zaman o yörede bu Alevi Araplar ya “**Arap uşağı**” ya da “**Nusayriler**” denirmiş; bu Alevi Arapların köyde oturan ya da çiftçilikle uğraşan kesimlerine isi “çiftçi” anlamına gelen “**Fellah**” denirmiş.

Biz küçükken, Adana'da yaşanan bu hayatı çok merak ederdik. Ebemi, Anamı, babamı adeta sorguya çekercesine bunları sorar, onlardan buradaki hayatlarını dinlerdik; bu sayede Navruz'un çocukluk arkadaşlarını sanki tanımıştık; hiç unutmam Elçinle arkadaşlığını çok anlatırdı.

Sennaz ebem, "oğlum Araplar bizim gibi Alevi değillerdir, sadece Ali'yi çok severler o kadar" derdi. "Onlarda cem comat olmaz, saz çalmayı bilmezler, onların bize benzemeyen başka türlü bir Aleviliği vardır" derdi.

Babamsa doktorun konağında yaşadıklarını, arkadaşı olan doktorun oğlunun "**amca**" dedikleri bilge bir adamdan Aleviliği öğrendiğini söyler, bize **Nusayri** adının nereden geldiğini anlatırdı.

Babamın anlatımına göre, Arap **Alevilerine**, **Nusayri** adının verilmiş olması, şu öyküden geliyormuş:

Bir gün, İmam Ali yanında Kamberi ile **Selman-ı Farisi'nin** içinde bulunduğu **yedi kişilik** bir gurupla sefere çıkmış, yolculuk ediyorlarmış; İmam Ali'nin yanındaki bu topluluk içinde **Nusayri** adında genç biride varmış. Çölde biraz yolculuk edince hem yorulmuşlar, hem de susamışlar. Nusayri çok susadıklarını Aliye arz eylemiş. Ali'de civarlarında olan bir tepeyi, göstererek, o tepenin üzerine var, o tepenin üzerinde bir mağara olacak, o mağaranın içine gir. O mağaranın içinde bir kuyu vardır, oraya git, hem suyunu iç hemi de bize getir demiş.

Nusayri tepenin başına varınca, orada bir mağara olduğunu görüp içeri girmiş. İçeri girmiş ki, mağaranın içinde bir su gözesi var, suyun başında bulunan bir adam gelene gidene su veriyor. Yanına yaklaşır, kendide maşrapasını, testisini doldurmak için su istemiş, bakmış ki ne görsün, suyun başında ki su dağıtan adam Ali. Nusayri'nin biraz kafası karışmış, zihni bulanmış ama bişey de anlamadan suyu alıp arkadaşlarının yanına gelmiş. Kendi kendine, bu nasıl oluyor, ben gelirken Ali orada oturuyordu, şimdi buraya geldim burada da O var diye düşünmüş ama buna bir anlam da verememiş; arkadaşlarının yanına varmış ki Ali yine orada oturuyor. Bunları düşündükçe kafası iyice karışmış ama bir şey de dememiş.

Kalkıp tekrar yola revan olmuşlar, biraz gidince bu defa önlerini Fırat nehri kesmiş. Nusayri Fırat nehrinin bir geçit yeri var mı, bunu kimseye sorabilir miyim diye etrafına bakmış, etrafı kolaçan etmiş ama kimseyi bulamamış, sonra gelip bu müşkülünü yine Ali'ye sormuş. "Ya Ali nasıl edeceğiz, bu suyun bir geçit yeri var mıdır acep, bunu kimden öğrene biliriz" demiş. İmam Ali de, Nusayri'ye demiş ki, "ırmağın kenarına var, '**Ey Cimcime**' diye bağır, bu avazını duyup başını kaldıran balıklara sor" demiş. Nusayri, Ali'nin dediğini yapıp, ırmağın kenarına varıp "**Ey Cimcime**" diye avaz edince, ırmaktan bir sürü balık çıkmış, hiç birine, hiçbir şey sormadan geri gelip bu müşkülünü Aliye danışmış: "Ya Ali" demiş, "ben **Ey Cimmece** diye avaz edince, bir sürü balık çıktı, hangisine sorayım, hiçbirine sormadan geri geldim" demiş. O zaman Ali demiş ki, öyleyse tekrar ırmağın kenarına var, bu defa "Ey Cimme oğlu **Kerkere**" diye bağır, avaz et, o zaman çıkacak olan balıklara sor demiş. Nusayri, tekrar ırmağın kenarına varıp "Ey Cimcime oğlu **Kerkere**" diye avaz edince, bu defa **kırk tane balık** çıkmış, Nusayri yine sormadan Ali'nin yanına gelmiş. "Ya Ali kırk tane balık çıktı, yine hiç birine sormadan geri geldim" demiş. Bu defa Ali demiş ki, öyleyse tekrar

suyun başına var, bu defa “**Ey Kerkere bin Mermere**” diye bağır, o zaman bir tane balık çıkar, ona sor bakalım o ne diyecek” demiş.

Nusayri, ırmağın kenarına varıp, “**Ey Kerkere bin Mermere**” diye bağırınca bu defa, bir tane balık çıkıp başını uzatıp, “Ne diyon, ey insanoğlu” demiş. Nusayri, demiş ki, biz bu sudan geçmek istiyoruz da, bu suyun geçidini öğrenmek istiyorum” demiş. Bunun üzerine balık demiş ki, “Ey insanoğlu, sen ne gafil bir adamsın böyle” demiş, “sen yanındaki O adamın kim olduğunu hala anlayamamışın. ‘O adam kim biliyor musun?’ demiş. O adam benim bütün sülalemi biliyor, burada ki Cimcimeyi, Kerkereyi tanıyor da suyun geçidini mi bilmiyor, adam seninle kafa buluyor, var git başımdan, beni de boşu boşuna oyalama” deyip, ona Ali’yi bir güzel anlatmış.

Balık böyle deyip suya dalmış ama bizim Nusayri’de de birden bire şimşekler çakıp ayıkmış, kendi kendine gelmiş. Gelip Ali’ye demiş ki, “Ya Ali, demin mağaraya vardığımda, mağaranın içinde ki suyun başındaki adam sendin, sen, hem yanımızda oturuyordun, hem de mağara da su dağıtıyordun. Şimdi burada da gördüm ki, balkıların bütün sülalesini, insini, cinsini, bütün cibiliyetini biliyorsun, sen bir yaratılmış (Halik) olamazsın, sen olsan olsan Allah olabilirsin, ben senden başka Allah tanımam” demiş.

Ali, Nusayri’ye kızmış “ böyle yapma, böyle demekle günaha giriyorsun’ demiş, ‘bana Allah deme, bana bir daha Allah dersin, seni cezalandırırım” demiş.

Nusayri, ikrarından dönmemiş, “Allahsın da Allahsın ..., senin bu yaptıklarını ancak Allah yapabilir” demiş. Bunun üzerine Ali, galeyana gelip, batın kılıcını çektiği gibi, Nusayri’nin başını gövdesinden ayırmış. Nusayri’nin, başı yere düşüp yuvarlanırken “Bilin ki, Ali Allaktır, Ali Allaktır, Ali Allaktır” diye bağıırıyormuş.

Sonra Ali’nin yanında bulunan, bütün bu olup biteni izleyen **Selman-ı Farisi**, Ali’ye “ **Ya Elaman Medet Muret**, o bir kusur eyledi sen etme, kul kusursuz olmaz, bunun kusurunu başıyla, Nusayri iyi bir insandır, gariplikte bizim yoldaşımızdır, senide çok sever, **yola hizmette de kusuru olmaz**” demiş. Ali insafa gelip, Nusayri’yi bağışlayarak, Nusayri’nin, kellesini gövdesinin yanına getirip, Haktan Nusayri’ye can vermesi için dua etmiş, bunun üzerine Nusayri tekrar cana gelmiş.

Nusayri cana gelince Aliye, “Ya Ali, sen Allahsın da Allahsın” demiş; “benim kellemi kesiyorsun, sonra yine bana can veriyorsun, bunu Allahtan başka kim yapabilir, Senden özge Allah olur mu, Ahsın da Allahsın işte” demiş. Ali, Nusayri’nin tekrar kellesini kesmiş, Selman-ı Farisigil tekrar Ali’den aman dilemişler, Ali tekrar Nusayri’yi cana getirmiş, Nusayri tekrar Ali’ye Allahsın da Allahsın demiş. Bu **yedi defa** tekrar edince, bu defa gökyüzünden bir nida gelmiş, “Ya Ali, Nusayri, ikrarından (sözünden) dönmez, Sen Nusayri’yi başından def et, bırak gitsin, kendi kavmi içinde ne biliyorsa anlatsın, onu yapsın” demiş. Bunun üzerine Ali, Nusayri’yi başından defetmiş, Nusayri de oradan ayrılıp, kendi halkının içine gelmiş. **O gün bu gündür Nusayri’ye inanıp onun yolundan gidenlere, Aliallahiler ya da Nusayriler denirmiş**” derdi babam.

Alevi edebiyatında geçen, **Cincime, Kerkere, Nusayri** sözleriyle anlatılan olgu, bu öyküye dayanır. Bu öykünün dayanağı, temel kaynağı **Yemini'nin "FAZİLET –NAMESİ'dir.** Yemini Fazilet –Nameyi 1519'da yazmış, bütün Alevi edebiyatına bu esin kaynağı olmuş. Ben bunu çok geç fark ettim. Bu yazımda öz olarak bunu anlatacağım.

ALEVİ EDEBİYATINDA NUSAYRİ – 2

***

NUSAYRİYİ ARADIM YEMİNİ'DE BULDUM

Bizim köyümüzde, evimizde anamızın babamızın anlattığı Nusayri, İmam Ali'nin (Doğumu: 598, Ölümü, 661) yanında yaşamış, İmam Ali ile bir yolculukları sırasında, Ali'nin kerametlerini görüp, Ali'ye “Sen Allahsın” demiş, Ali'nin onu yedi defa öldürüp diriltmesine, verdiği onca cezaya rağmen ikrarından dönmeyip Ali'ye Allahsın demeye devam etmiş biriydi. Biz çocukluk yıllarımızdan beri, canını pahasına ikrarından dönmeyen Nusayri'ye hayrandık; O bir nevi bizim çocukluk idolümüzdü, o bizim rol modelimizdi.

Bu inançlarla Adana'ya geldim. Adana'da Arap Alevisi arkadaşlarım oldu. Demokratik Alevi örgütlülüğü içinde Arap Alevi Derneklerinin yöneticisi olan arkadaşlarla tanıştım, onlarla Nusayri konusunu konuşup tartıştım.

Adana'da tanıdığım bütün Arap Alevisi arkadaşlarıma, Arap Alevilerince kurulan dernek yöneticilerine, ne zaman babamdan anamdan duyduğum bu Nusayri'yi anlatsam, Arap Alevisi arkadaşlarımin hepsi, söz birliği etmişçesine, “hayır sen yanlış biliyorsun, bir defa bizim sözünü ettiğimiz “Nusayri bin Muhammed” (yani Nusayri'nin oğlu Muhammed), İmam Ali'nin çağında yaşamamış, on birinci imam olan Hasan El- Askeri'nin (Doğumu: 846, ölümü: 874) çağında yaşamış¹; bizim bildiğimiz Nusayri'nin böylesi bir inancı da yok diyorlardı.

Farhad Daftary, İsmaililer adlı kitabında, bu inancın kurucusu olan, Nusayri'nin oğlu Muhammed'in (yani **Nuseyr bin Muhammed'in**) ölüm tarihinin miladi tarihe göre 883 yılı olduğunu yazıyor².

Benim bilip inandığım Nusayri ile Adana'da Arap Alevisi arkadaşlarımin anlattığı Nusayri'nin oğlu Muhammed hiçbir açıdan birbirlerine benzemiyorlardı.

Babamın anlattığı Nusayri öyküsünün kaynağını aramaya başladım. Kafamdaki bu sorunu Aleviliği bilen, bu konuya kafa yoran tanıştığım tüm insanlara soruyordum, yani bu gündemimdeydi. Bir gün, Banaz'da Pir Sultan'ı anma etkinlikleri sırasında Hekimhan Pir Sultan Abdal Kültür Derneği başkanı **Celal Abbas** ile muhabbet edip, saz çalıp Türkü çığırırken O, Kul Himmetin şu deyişini söyledi:

Benim pirim Şah-ı Merdan Ali'dir

Düşmüşüm carına yetenden medet

---

1 Abdülbâki Gölpınarlı'nın, Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, s, 138, Dr. Ömer Uluçay Arap Aleviliği Nusayrilik.

2 Farhad Daftary, İsmaililer, Rastlantı yay. S.134. İmam Ali'nin milattan sonra 598 ile 661 yıllarında yaşadığını biliyoruz, buna göre sözü edilen Nusayri'nin oğlu Muhammed (yani Muhammad bin Nusayr) Milattan sonra 883 yılında öldüğüne göre İmam Ali'den 222 yıl sonra yaşayıp öldüğü anlaşılır.

Şahadet parmağıyla Babı Hayberi

Kaldırıp semaya atandan medet

Cimcimin haberin **Gergerden** alan

Özünü kul edip pazara salan

Beşikte ejderhayı hem iki bölen

Ademin bendini çatandan medet

Onlar girdi zahir batın donuna

Kudretten bir hon karıştı honuna

Yedinci katta da Aslan donuna

Resulün önüne yatandan medet

Onlar idi zahir batın duruldan

Bin bilersen bir haber al bilirden

Yetmiş kere öldürüp de dirilden

Nuseyrin destini tutandan medet

Kul Himmetim eşyamından kaldıran

Bir zıyam bakışlı beni yandıran

Üç yüz yıldan sonra nişan bildiren

Selman'a nergizi sunandan medet

Kul Himmetin bu deyişinde, babamın Nusayri ile ilgili anlattığı öyküde geçen bütün temalar, Cimcime, Kerkere, Nusayri olgusu anlatılıyordu. Bunu dinleyince anladım ki Alevi edebiyatında bu konu var. Bundan sonra babamın anlattığı öyküyü Alevi ozanlarının deyişlerinde aramaya başladım.

A. Celâlettin Ulusoy'un "Yedi Ulu'lar" kitabının Virani bölümünde, Nusayri'ye gönderme yapan şiirler olduğunu gördüm. Virani Dimitoka'da dergâhı bulunan "Kızıldeli" ya da "Seyit Ali Sultan'ı" anlatan deyişinde şöyle diyordu:

Biz Urum abdâlıyız serdarımız Seyyid Ali
Çeşmimizde şu'le-i envârımız Seyyid Ali
Bülbül-i Şeydâ biziz gülzârımız Seyyid Ali
Dinimiz imânımız ikrârımız Seyyid Ali
Nûr-i Ahmed Hayder-i Kerrâr'ımız Seyyid Ali
Kande baksan dembedem dîdârımız Seyyid Ali.

Çekti tîğın şeceri şakk etti seng-i mermeri
Söyleden oldur **Furât üstünde söyleten ibn-i mermeri**
Var tefâf eyle sinap'da ol dikübdür minberi
Bu söze ikrâr edenler oldular gamden berî
Nûr-i Ahmed Hayder-i Kerrâr'ımız Seyid Ali
Kande baksan dembedem dîdârımız Seyid Ali.

Virani başka bir deyişinde ise, Nusayrici olduğunu haykırırcasına şöyle söylüyordu:

Gel istersen saadet sonu hayrî
Nazar kıl can gözüyle gör bu seyri
Gözün aç bak ne var âlemde ayrî
Hemendem Şâh'ı gör hiç görme gayrî
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrî

Ali'dir âlem-ül-gaybın sıfâtı
Ki gösterdi sıfât içinde zâtı

Dilersen içersin âb-ı hayâtı
Bu sırra kim erer görmez memâtı
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir pâdişâh-ı heft kişver
Anın destindedir cennât ü Kevser
Kıyâmet kaddidir mihrâb ü minber
Sücûdum anadır ser cümle yekser
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir var eden arz ı semâyı
Dahi hem nûr-i şemsi gün ü âyı
Koma zikret Hasan Hulgı Rızâyı
Dilersen Şâh Hüseyin'i Kerbelâ'yı
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir mahşerin haşrında kazi
Anadır cümlenin nâz ü niyâzı
Özün ko pûteye arıt bu remzi
Eğer mü'min isen anla bu razı
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir Âbidin Bâkır u Ca'fer

Eden inkâr olur merdûd ü kafer
Ali aşkı kimi kim kıldı perver
Memât olmaz bilin diridir ol er
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir Kâzım-ı Şâh-ı Horasan
Anınçün bilmek olmaz sırrın insan
Hudâ didim Ali'ye ol-dem ey can
Beni yetmiş iki kez kıldı kurban
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir Şah Tâkî vü Ba Naki hem
Ali Halîk derim hiç söylemem kem
Ol öldürüdü ol oldu derdime em
Nazîrin yokdürür ey Şah-ı âlem
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir Askeri Mehdî hidâyet
Zuhûr ettikde ref' ola cehâlet
Yezid'in başına kopdu kıyâmet
Göründü emr-i Yezdan'dan alâmet
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir feth-i nusrat mü'mina
Özün bend et ayırma hanedân'a
Erem dersen hayât-ı câvidana
Sakın düşma bu nutkumdan gümana
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir evvel ü âhırda fettâh
Oldur küfr ile imân üzre miftâh
Anın kabzındadır bu şerri ıslâh
Ki ansızın olmadı bir nesne eflâh
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir kün deyüb var etti cânı
Eğer cism ile cânı dü cihânı
Baka oldur Şaha ser cümle fâni
Yürü insan isen sen Şâh'ı tanı
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir Bâ-i Bismillâh Ali'dir
Ali'dir Hak Rasûlullah Ali'dir
Ali'dir fakr-i fahrullah Ali'dir
Ali'dir sema vechullah Ali'dir
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Ali'dir tâli'im mes'ud değil mi?
Dirsem sâbitim mevcûd değil mi?
Hakikat kâ'be-i mescûd değil mi?
Ali'ye lâ diyen merdûd değil mi?
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

Virânî'yem bu yolda can nisârem
Ali'ye aşk ile akl ile yârem
Nusayrî'yem ki bir kula uyarem
Gerçek zerre vü zerre olsa pârem
Nusayrî'yem Nusayrî'yem Nusayrî
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı³

***

Sonra bir gün Adana'da, bir dostun evinde Aksaraylı **Tahir Özcan baba** erenlerle muhabbet ediyorduk, ona bu müşkülümü arz edip, ben babamdan böyle bir Nusayri öyküsü dinlemiştim, bu konuda sizin bir bildiğiniz var mı” diye sordum. Olmaz mı dedi Tahir baba erenler. Babandan Nusayri ile ilgili dinlediğin bu öykü, Yemini'nin Fazilet – Namesinde geçer, aynen de babayın sana naklettiği gibi anlatılır dedi; hatta kitapta geçtiği bölümü söyledi.

Aradığım bir yitiğimi bulmuş gibi sevinip, başladım Yemini'nin Fazilet –Namesini aramaya.

Yemini'nin Fazilet –Namesinin üç ayrı baskısını buldum.

Şah Hüseyin Şahin, kendi yayını olan “İmam Ali'nin Erdemleri” alt başlığındaki, Fazilet – Nameyi 2013 yılında yayımlamış.

Dr. Yusuf Tepeli'nin yayıma hazırladığı, Türk Dil Kurumunca yayımlanan Fazilet –Nâme ise 2003 yılında iki cilt halinde yayımlanmış.

Ali Adil Atalay Vaktidolu, ise “Fazilet Nameyi, can yayın evinden 1991'de yayınlamış; elimde 15. Baskısı var.

---

3 A. Celâlettin ULUSOY, YEDİ ULU'LAR, S. 123-124125

Ben Şah Hüseyin Şahin'in yayımından okudum, zaman zamanda diğer baskılarla karşılaştırdım.

Şah Hüseyin Şahin'in yayımladığı kitap, 7365 beyitten oluşan⁴ Yemini'nin, Fazilet – Name'sinde 19 ayrı bölümde İmam Ali'nin kerametleri anlatılıyor. Fazilet –Name'nin 1519 yılında yazıldığı konusunda herkes görüş birliği içinde.

Yemini, Fazilet –Namenin sekizinci bölümünde *Nusayri Tûsî yi* anlatıyor.⁵ Benim babamdan dinlediğim Nusayri'de bu.

Bu yazının sonunda Nusayri Tusî'nin, İmam Ali'nin kerametlerini görüp, ona “Sen Allahsın” dediği bölümün tümünü yazacağım, ama burada önce şunu söyleyip bir şeyi açıklığa kavuşturayım. Bugün Nusayri denilince akla gelen, Arap Alevileriyle ilgili sözü edilen kişi ile Yeminin anlattığı kişi, aynı kişi değil, bunlar isim olarak ta yaşadıkları çağ olarak ta aynı değiller. Yani Arap Alevileriyle ilgili anlatılan Nusayri'nin oğlu Muhammed (Nusayr bin Muhammed) denen kişi ile Yemini'nin anlattığı, Nusayr Tûsî hem isim olarak ayrı isimler taşıyorlar hem de farklı yüz yıllarda yaşamışlar. Bunun öncelikle belirtilmesi gerekir.

Yemini'nin anlattığı Nusayri, İmam Ali (D. 598, Ölümü, 661) ile aynı çağda, aynı mekânda yaşıyor, adı da *Nusayr Tûsî*.

Bu günkü Arap Alevileri ile özdeşleşen kişi ise Milattan sonra 883 yılında ölen⁶, Nusayri diye bir adamın oğlu olan Muhammed adında biri. Arapça farklı bir dil, “Nusayr bin Muhammed” demek, Nuseyr'in oğlu Muhammed anlamına geliyor; belki de Nusayri sülalesinden Muhammed anlamına da gelmiş olabilir⁷. Bu anlattıklarımın da ayan beyan görüldüğü gibi, bu iki insan, aynı çağlarda bile yaşamamış olan, ayrı ayrı isimler taşıyan, ayrı ayrı insanlar. Benim bu yazımın konusu Anadolu Alevi Edebiyatında var olan, ozanların deyişlerinde anlatılan, İmam Ali'nin yanında yaşamış olan Nusayr Tûsî'yi anlatmak.

Yemini'nin, Fazilet – Namesi ile ilgili olarak, andığım bütün bu kaynakların birleşti nokta, bu kitabın 1519'da yazılmış olmasıdır. Yemini Fazilet –Namede: “Bunu Şeyh Rükne-din şerh

---

4 Şah Hüseyin Şahin, Fazilet –Name, s, 9. Dr. Yusuf Yürekli ise Fazilet Namenin 7409 beyit olduğunu söylüyor, sayfa 12. Dr. Bedri Noyan Dedebe ise 7300 satır diyor, bakınız Bütün Yönleriyle Bektaşilik –Alevilik cilt,1 s, 278

5 Şah Hüseyin Şahin, Fazilet –Name s, 258.

6 Farhad Daftary, İsmaililer, Rastlantı yay. S.134

7 Ezidiliğin kurucusu, “Şeyh Adi” şöyle anılıyor, Şeyh Adi bin Misafir, bu Misafir sülalesinden şeyh Adi diye çevriliyor.

eylemüştür / Lisân-ı Fâris üzere söylemiştir”, “Biz ittük Türki dil içinde manzum” diyor⁸. Bu söylemden anlaşıldığı kadarıyla Yemini İmam Ali ile ilgili bu öyküleri, *Şeyh Rüknettin’in* Farsça kitabından alarak, şiir şeklinde söylemiş.

Ben Fazilet- Name’yi okuyup incelediğimde şunu gördüm, Alevi edebiyatında ki Ali’yi met eyleyen, Onu anlatan bütün ozanların deyişlerinin ana fikri bu kitapta var. Hem Tahir Özcan baba erenler, hem de sorduğum diğer yaşlı insanlar, Yemini’nin Fazilet –Namesi, Dergâhlarda, Tekkelerde, Köy odalarında, Muharrem sohbetlerinde okunurdu diye söylediler. Babamın bu kitabı ezbere biliyor olmasının nedeni de bu olsa gerek.

Kitabın, sekizinci bölümünü oluşturan, Nusayri Tûsî ile ilgili bölümün tümünü ayrı bir bölüm olarak yazdığım için, burada kısaca kitap hakkında bilgi vermek istiyorum.

***

EFSANEDEN GERÇEĞE FAZİLET - NAME

Yemini’nin, Fazilet –Namesinde, İmam Ali kendisine Allah dediği için, Nusayri’yi kızıp, kaç kez kellesini kesip, kaç kez onu öldürüp, geri diriltiyor olsa da, kitapta anlatılan⁹ Ali’nin yaptıklarını sade bir beşerin (inananın) yapması mümkün değil. Hani teşbihte hata olmaz derler, Neyzen Teyfik, para için, “sana Allahsın diyemem ama sen Allahın bile yapamayacaklarını yapıyorsun” demiş ya, Yemini’nin, Fazilet –Name’inde anlatılan Ali’de de aynen öyle bir durum var. O daha bu kevnî mekan oluşmadan önce var, kudret kandilinde parlayıp duruyor. Kevnî mekanın tümü bu birden oluşuyor¹⁰.

Bu bölümde Fazilet –Name’de anlatılan Ali’nin kerametlerinden geniş bir özet sunayım diye düşünüyordum ama işin içine girince bunun hem kolay olmadığını hem de doğru olmayacağını düşündüm. 7365 beyitlik bir kitapta anlatılan kerametleri özetlemeye kalkmak bile hem bu yazıyı çok uzatmama yol açacak hem de ne kadar özen göstersem de bu özet konuyu tam olarak vermeyecek. Bunu görünce kitabı kısaca anlatmak sevdiğimden vazgeçtim.

Vazgeçtim ama Alevi Edebiyatında anlatılan Ali’yi merak eden herkesin, bu deyişleri, bu türküleri anlamak isteyen, bu deyişleri anlayarak özüne uygun bir biçimde söylemek isteyen herkesin, Yemini’nin Fazilet –Namesini okuyup özümsemesi gerekir diye düşünüyorum; benim önerim bu. Bunu özetlemeye kalkışmanın şimdilik doğru olmayacağını düşünüyorum.

Bu efsaneleri anlatınca, çoğu kez, “bunlar gerçek mi, bunların gerçek olduğuna inanıyor musun?” diye soruluyor.

Ben de evet diyorum, bunlar İbrahim Peygambere gökyüzünden koçun gelmesi gibi, Musa Peygamberin Tur Dağında Allah’la konuşması gibi, Muhammed Peygamberin Burak adlı bir

⁸ Şah Hüseyin Şahin, Yeminî, Fazilet –Nâme, s16-16 ila 103

⁹ Fazilet –Namenin, on üçüncü Faziletinde de İmam Ali, sinlikte yatmakta olan, 250 yıl önce ölmüş olan bir ölüyü diriltiyor, bakınız sayfa 382

¹⁰ Şah Hüseyin Şahin, Yeminî, Fazilet –Nâme, Cebrail’in durumunu açıklayan, Dördüncü bölüme bakınız, mesela 166 ile 167 bak.

binite binip, arşı alada Allah ile konuşması gibi gerçeklerdir. Benim ebem, anam, babam, dedem bütün bunlara içtenlikle inanırlardı, ben böylesi inançlı bir ortamda bunu görüp yaşayarak büyüdüm. Bu inançlar, kitleler tarafından kabul edilince, bunlar maddi bir güç haline dönüşüyorlar. Öncelikle bunu anlamak lazım. Sonra da, ölümü pahasına ikrarından dönmeyen bu kahramanların, anlatılarak büyümekte olan çocuklara rol model olduklarını anlamak lazım; belki en önemli olan da bu.

Goethe, Almanya’da böylesi bir halk efsanesi olan “Faust’u” halkının dilinden alıp kitap haline getirmiş. Goethe’ye “Mafisto ile Faust’un bahse tutulmaları essah mı?” diye sorulsa ne cevap verirdi bilmiyorum ama bu da işte öyle bir şey.

Dini öykülerde anlatılanlar, insanların özlemlerini yansıtır. Din çaresizliğin çaresidir. Köle sahibinin ya da Padişahın baskısı karşısında çaresiz kalan insan, içini rahatlatmak için, “Padişahım senden büyük Allah var. Senin bana yaptıklarının hesabını O ilahi adalet günü O senden soracak” der. Bunun gerçekten olacağına inanıp, kendi içini ferahlatır. Burada sonucu değil, bu sonuca neden olan insani duyguyu anlamak gerekir. Bu inanışlar, kitleler tarafından benimsedikçe bu maddi bir güç haline dönüşür.

Benim hayatımda çok etkili olmuş olan ebemin oğlu yoktu. Ebem bir dede ocağında, yola hizmet eden bir dedenin yanında yetiştiği için, “Allahın doğrusunu söylemezse” rahat edemezdi. Doğruyu söyleyince de “doğruyu söylemek sana mı kalmış” diye horlanıp, itilip kakılırdı. Ben biraz büyüyüp, ebeme yapılan bir haksızlığa karşı çıkıp, haksızlık edenlerle kavga edeceğim zaman Sennaz ebem beni tutar, “oğlum sen karışma, Şah-ı Merdan ya da Celal Abbas benim gönlümden geçeni biliyor, onların yaptığı haksızlığı da görüyor, ben onları Celal Abbas’a havale ettim, O işini bilir sen karışma” derdi. Ebem bunu içinden gelen öyle bir inançla yapardı ki, onun bu halini görüp de ona inanmamak olmazdı. Ben bunları yaşayıp, görerek, bu günlere geldim.

Aslında Marx’ın dini anlatışı da tamı tamına budur. O, “Hegel’in hukuk felsefesine giriş” adlı yazısında şöyle diyor:

“Dine karşı eleştirinin temeli şöyledir: insanı yapan din değil, dini yapan insandır. Gerçi, din, henüz kendi kendini bulamamış olan ya da kendini yeniden yitirmiş insanın kendi hakkındaki duygusu ve kendi hakkındaki bilincidir. Ama insan, dünyanın dışında bir yere çekilmiş soyut bir varlık değildir. İnsan, insanın dünyasıdır, devlettir, toplumdur. Bu devlet, bu toplum, dünyanın tersine çevrilmiş bilinci olan dini yaratır. Din bu dünyanın genel teorisi, onun ansiklopedik özeti, halkın düzeyine indirgenmiş mantığı manevi son point d’honneur (Onura dokunan şeyi), coşkunluğu, ahlakî bakımdan onaylaması, gösterişli bütünlüycisi, evrensel avunması ve haklılığıdır. Din, insanın hayali gerçekleşmesidir, çünkü insanın esas gerçeği yoktur. O halde dine karşı mücadele etmek, dolaylı olarak, dinin manevi kokusu olan dünyaya karşı mücadele etmektir.

Dinsel sıkıntı bir yandan gerçek sıkıntının ifadesi, bir yandan da gerçek sıkıntıya karşı protestodur. Din, aklın içinden atıldığı toplumsal koşulların ruhu olduğu gibi, ezilmiş yaratığın iç çekişidir, taş yürekli bir dünyanın ruhudur da¹¹. Din halkın afyonudur.

Halkın aldatıcı mutluluğu olarak dinin ortadan kaldırılması, halkın gerçek mutluluğunun beyan ettiği taleptir. Durumu hakkında hayallerinden vazgeçmesini istemek, onun hayallere gereksinmesi olan bir durumdan vazgeçmesini istemektir. Öyleyse dinin eleştirisi, ilke olarak, dinin halesi olduğu bu gözyaşları vadisinin eleştirisidir.”¹²

Bence bu öyküleri yaratan halkın özlemini, bu öykülerde yarattığı hayalini, bunlara neden ihtiyaç duymuş olduğunu anlamaya çalışmak gerekir. Alevi edebiyatında var olan Nusayri öyküsü de, Alevinin özlemler dünyasının bir ürünüdür, bunu böyle anlamak gerekir.

Ben babamdan, anamdan dinleyerek büyüdüğüm, Alevi edebiyatındaki Nusayri’yi araştırınca, babamın Alevi edebiyatında var olan Nusayri ile bugün yaşamakta olan Arap Alevilerin birbirlerinden farklı olduğunu gördüm. Umarım bu yazdıklarım bunun anlaşılmasını sağlamıştır.

---

11 Bu cümleyi başka bir çeviride: “Din vicdansız dünyanın vicdanıdır, din halkın afyonudur” deniyordu, muhabbetlerde bu aklıma gelir bu halini anarım.

12 K. Marx, F. Engels, Din Üzerine, s. 37 - 38

ALEVİ EDEBİYATINDA NUSAYRİ – Bölüm - 3

***

YEMİNİ’NİN FAZİLET – NAMESİNDE NUSAYRİ

Deyişlerini “Yemini” mahlası ile yazdığı için, bu adla tanınan Yemini Alevi edebiyatında, sanıyorum yaş itibarıyla Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Nesimi’den sonra en yaşlı ozanımızdır. Hangi tarihte doğup hangi tarihte öldüğü kesin olarak bilinemese de, Ali’yi vasfetmek deyince akıllara gelen ünlü eseri “**Fazilet –Name’yi**” 1519’da yazdığı kesin gibidir¹³. Bu tarihte bu olgunlukta bir eser yazdığına göre, yaşının da o tarihte belirli bir olgunluğa ermiş olması gerekir.

Yemini’nin Asıl adının kimi kaynaklarda Ali olduğu¹⁴ söylene de, Yemini, “ **Hafız oğlu Derviş Muhammed**” diyebiliniyor¹⁵, daha çok da böyle tanınıyor. Yemini, Fazilet –Namede adının “Derviş Muhammed”, lakabının da “Hafız oğlu olduğunu” söylüyor¹⁶.

Yemini Fazilet –Name’yi, Şeyh Rükneddin’in Farsça olarak yazdığı bir eserden alarak, Türkçeye çevirip şiir şekline yazdığını söylüyor¹⁷

Yemini’nin, Tuna Nehri kenarlarında yaşadığı, Dobruca’da sırlanmış olan **Akyazılı Sulata’m** dervişi olduğu biliniyor¹⁸

---

13 Şah Hüseyin Şahin “Yemini Fazilet –Name” sayfa 12 -14 -16, Dr. Yusuf TEPELİ “Derviş Muhammed Yemini, Fazilet Name”, Türk Dil Kurumu yayının, sayfa 3- 28, A. Celalettin Ulusoy, “**YEDİ ULU OZAN**” Sayfa 79, İsmail Özmen Alevi –Bektaşî Antolojisi, ikini cilt sayfa 43. Doç. Dr. Bedri Noyan Dede Baba, Bütün yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik, cilt 2, s, 278.

14 A. Celalettin Ulusoy, “YEDİ ULU OZAN” Sayfa 79, İsmail Özmen Alevi –Bektaşî Antolojisi, ikini cilt sayfa 43.

15 Doç. Dr. Bedri Noyan Dede Baba, Bütün yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik, cilt 1, s. 278-279

16 Şah Hüseyin Şahin, Yemin, Fzilet –Namesi s, 11 ile 533. Yeminin kendini anlatışı aynen şöyle:

“Yemini bende-i evdât oluptur
Yemin ehlerinden it anun nidasın

Ali ismi ana evrâd olupdu
Bi-hakk-ı Ahmed ü tâhâ vü yâsin

Komuşlar pirlere adını muhalled
Tarîk-i fakrda Derviş Muhammed

Lakabdur Hâfızoğlu ana ol ad
İlâhî cehl odından eyle âzâd

Diline eyle medh-i Haydarı ben
Atası pir-i ferzed-i Semerkand.

17 Şah Hüseyin Şahin, Yemin, Fzilet –Namesi s, 15- 16 ila 103.

18 Şah Hüseyin Şahin “Yemini Fazilet –Name” s.12, Doç. Dr. Bedri Noyan Dede Baba, Bütün yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik, cilt 1, s.278

Yemini'nin "Fazilet –Namesi dergâhlarda, tekkelerde, muharrem sohbetlerinde, köy odalarındaki muhabbetlerde okunmuş.

Yemini'nin "Fazilet –Name'sini" okuyunca, babamın, Ali'yi vasfederken anlattığı öykülerin tümünün buradan kaynaklandığını gördüm; babam bu kitabı ezbere biliyor, bu öyküleri ezberinden anlatıyordu. Tabi, Alevi edebiyatı sözlü bir edebiyat olduğu için, anlatıcı, anlattığı öyküyü, asıl kaynağı olan eserdeki dille değil de, o günkü tedavülde konuşulan dille anlattığı için, babamda bunu bizim anlayacağımız bir şekilde, sade bir dille anlatırdı. Bundan dolayı bizim evde Nusayri'yi bilmeyen olmaz.

Şimdi bu yazımda ben, babamdan dinleye dinleye hepimizin ezbere bildiği, Nusayri öyküsünü, Yemini'nin "Fazilet –Name'sinde nasıl geçtiğini, oradan olduğu gibi aktaracağım, orada geçen bu gün anlaşılması güç olan sözcüklerin anlaşılması için, bugün ki dilde kullanılan karşılıklarını dip notlar şeklinde yazacağım.

Alevi edebiyatında, bütün ozanların Ali'yi vafedişinin özü, Yemini'nin Fazilet –Namesinde vardır. 7300 beyitten oluşan Fazilet –Name iyice bilinmezse¹⁹, Alevi ozanların birçok deyişinin anlaşılması zorlaşır. Örneğin Kul Himmet'in "Benim pirim Şah-ı Merdan Ali'dir / Düşmüşem carına yetenden medet" diye başlayan deyişinde, "Cimcimimin haberin Gergerden alan" diyor, eğer Yemini'nin, Fazilet –Namesindeki Nusayri öyküsü bilinmezse bu deyiş de nereye gönderme yapıldığını anlayamayız. Bu yüzden Yemininin bu kitabının Alevi Aydınlarınca mutlaka okunması gerekir. Bu kitap iyice bilinmediği için, bu güne kadar Alevi edebiyatı, özellikle de Ali'yi vafeden deyişler iyice anlaşılammıştır.

Aşk ile.

***

Fazilet –name-i Heştüm²⁰ Der Beyanı Nusayr-ı (Nasır-ı) Tusi

(Sekizinci Fazilet Nusayr-ı (Nasır-ı) tusi'nin Anlatılması.²¹

***

"Fazilet –nâme-i Heştüm Der

Güzeşte-i Nusayr-i Tüsi.²²

---

19 Doç. Dr. Bedri Noyan Dede Baba, Bütün yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, cilt 1, s.278. Şah Hesin Şahin yayınladığı "Yemini, Fazilet- Namesinde, "7365 beyit bulunmaktadır" diyor. Bakınız s. 9. Dr. Yusuf Tepeli, Türk Dil Kurumunca yayımlanan Fazilet Name'de, "7409 beyitten oluşmaktadır" deniyor, bakınız birinci cilt, s. 12

20 Heştüm sekizinci

21 Şah Hüseyin Şahin, "Yemini 'Fazilet –Name" de Nusayriyi anlatan sekizinci bölümün başı s. 258

22 Dr. Yusuf TEPELİ "Derviş Muhammed Yemini, Fazilet Name", Türk Dil Kurumu yayının, sayfa 326. Türk Dil Kurumu yayını olan Dr. Yusuf TEPELİ'nin yayınında şöyle geçiyor "Fazilet –nâme-i Heştüm Der Güzeşte-i Nusayr-i Tüsi" sayfa 326.

Yine biz sözüümüzü idelüm yâd
O resmi kim tevârih²³ kılmış üstâd

Sekizinci fazîletden haber al
Nice tebdil olur gör sâlih a'mâl

Yine idelüm bir dürlü söz ağaz²⁴
Kerâmât-ı Ali'den yine bir râz²⁵

Açalum kim işiden ala ibret
Yolında ehl-i dinün ola gayret

Yolından azdı çünkim ibn-Sem'an
İkinci maktûli şerh²⁶ idem âsân²⁷

Nusayr-ı Tusı dirlendi ana ad
Hudâ²⁸ diyüp Ali'ye oldu ol yâd

Anun boynunu urmuşıdı Haydar
Du'a kılmışıdı yine o server²⁹

---

23 Tevarih, tarih, tarihçiler

24 Ağaz: başlama

25 Râz: sır.

26 Şerh: açma, ayırma, açıklama

27 Âsân: kolay. Bu beyitin tümü birden yani (Maktûli şerh idem âsân: öldüreni kolay açıklama)

28 Hüda: doğru yol gösterme, Allah, hak

29 Server: (Farsca) baş, başkan, reis, ulu

Yine Hakk virmişidi ana canı

Sana şerh ideyim niceydi anı

Sefer kılmışdı bir gün şah-ı merdan³⁰

Bileydi³¹ Kanber'ü Ammâr u Selman

Ki Amr ibn-i Ümeyye biri Câbir

Müheyyeb hem Nasay-ı Tûsi âhir

Sekizincisi Ali idi muhakkak

Bular cümle sefer kılmışdı mutlak

Oluban önlerince şah revane³²

Konuban göçdiler nice mekâna

Giderek yolları berre³³ iriştı

Yürüyüb cümle cehd ile dürüşdi³⁴

İle irişmedin gün kızdı gayet

Susuzluk komadı bunlarda tâkat

Kamusu acze vardı âhır-ı kâr³⁵

30 Merdan: mertler, yiğitler, insanları; Hz Alinin lahabı.

31 Bileydi: beraberdi

32 Revane: revan yol, revane yol yürümek.

33 Berre: kara çol, çöl.

34 Cehd ile dürüşdi: zorlukla çalıştı, zorluk çıktı.

35 Ahır-ı kar: son güç

Ki kumdan gayrı hiç yoğdı deyyâr³⁶

Nusayr'ın geçti gönlünden bu esr'ar

Susuz kaldık bu ıssızlıkta nâçâr

Ali yoldaş³⁷ iken bize bu teşviş³⁸

İrişdi bilmezüz biçe olur iş

Bu fikr ile Nusayr ol dem giderdi

Bu endişeyi gönlünde iderdi.

Zamirine³⁹ Nusayr'un irüben şah

Hemân ol dem inüb anda oturdı

Susuzluğun bularun çünkü gördü

Heman ol dem inüb anda oturdı

Nusayır aydur⁴⁰ eya⁴¹ şah-ı vilayet (bence velayet olmalı)

Bir yir issüz susuzluktur be-gâyet⁴²

---

36 Deyyâr: birisi.

37 Dikkat edşn Yubus Emreden buyana "YOLDAŞ" sözcüğü kullanılıyor.

38 Teşviş: karıştırma.

39 Zamirine: zamir iç yüz, içinden geçen, kalbine gelen, gönülde gizli olan

40 Aydur: söyler.

41 Eyâ: "ey, hey" manasına gelen Arapça ve terkiplere giden nida edatıdır. Türkçemizdeki Acaba gibi bir anlamı var.

42 Be- gâyet: son derece

Dahi ileri gitmek yiğirekdür
Varub bir şenliğe irmek gerekdür.

Nusayr'a didi Haydar olgıl âgâh⁴³
Nerde istesen hazırdur Allah

Virür kulına her yirde muradı
Hemân sen zikir kıl Rabbü'l- ibâdı⁴⁴

Dime sen kim bu berdür⁴⁵ hod be yaban
Üzerimüzde hazırdur o rahman

Kamusu⁴⁶ indi atundan serâser⁴⁷
Oturdular şaha karşı beraber

Nusayr'a şah kıldı ol dem
Ayağ üstüne gel i ibn-i âdem

Yürü var şunda su vardur getürgil
İçüben rahat ol andan oturgıl

Hemân turdı Nusayr ileri vardı

---

43 Âgâh: bilgili

44 Rabbü'l i ibâd: Tanrının kulları

45 Ber: üzere. Bir sözğn sonuna gelşirse de, alan getiren götüren anlamına gelşirmiş: Dil-ber: gönül alan,
Pygamber: haber getiren.

46 Kamusu: hepsi

47 Serâser: baştan başa

Belürdi bir mağara bakdı gördi

Seğirdüb irdi gârun⁴⁸ kapusuna

Nazar saldı içinin yapusına

Görür görün içinde bir ulu çah⁴⁹

Dahi kimse irürmemiş ana rah⁵⁰

El irişmez suyu benze zülâl⁵¹

Nusayr ol dem irişdi çün bu hâle

Görür su üzre var bir taht-ı cevher

Oturmuş üstüne bir mîr-i enver⁵²

Elinde maşraba var topdolu su

Nusayr-i aydur ilâhi kim imimiş bu

Nusayr'a maşrabayı sundu ol er

Nazar kıldı Nusayr gördi ki Haydar

Ali'dür su viren gendüyü bildi

Biraz fikr eyledi aklı tağıldı

---

48 Gâr: mağara

49 Çah: kuyu, çukur

50 Rah: yol

51 Zülâl: temiz su.

52 Mîr-i Enver: Çok nurlu bey,

Didi ben taşra koyup şahı geldüm
Ne haldür bu ki yine burda buldum

Nusayr ol suyu alup içti gendi
Yine ol maşrabayı şaha verdi

Yine şah toldurup Nusayra virdi
Nusayr aldı o suyu taşra geldi

Gelüb yarenlerin katına indi
Ali'ye bakıcak yerinde gördi

Koyup gitdüğü yerde buldu şahı
Ta'accüb⁵³ eyleyip didi ilahi

Hele varup suyu Selmân'a virdi
Şükür eyledi Selmân suyu gördi

İçecek maşrabayı yine aldı
Nusayr ol dem girü ol çaha geldi

Ol dem kim kupaya bajtı eğildi
Suyı kim vire diyü fikre daldı

Demin de hazret-i şah virmiş idi

---

53 Ta'accüb: şaşmak

Meğer benden önirdi⁵⁴ girmiş idi

Bu dem mutlak ki taşra oturur şah

Nice alam suyu i kâdir Allah

İderken iş bu fikri baktı çâha

Gözü ol dem tuş⁵⁵ oldu yine şaha

Nusayr irdi çüş ahun ilyine⁵⁶

Yine maşrabayı sundı eline

Yine toldurdu şah eline virdi

Nusayr ol suyu alup geldi irdi

Yine gördi turur şahı yerine

Nusayr'un kalmadı aklı serinde

Hemândan Kanber'e suyu içürdi

Veli kim varayım şahdan önürdi

Yine maşrabayı aldı yügürdi⁵⁷

Didi kim varayım şahtan önirdi

---

54 Önürdi: önce

55 Tuş: isabet

56 İlyine (iley): makamına

57 Yügürdi: yürüdü

Gelicek yine gördi şahı hâzır
Oturmuşdur su nun (suyun) üstine nâzır⁵⁸

Yine maşrabayı toldurdı Haydar
O sudan kim sanasın âb-ı Kevser

Nusayr o suyu aldı yine geldi
Oturmuş Haydar'ı yerine buldı

Suyı Amrun eline geldi virdi
Velikin hayretile fikre vardı

Didi gayet acebdür işbu ahvâl
Ne hikmetdür ne kudretdür bu na hâl

Kim gönlümden geçen ahvâli bildi
Bu asıl yir içinde suyu buldı

Yine kanda baksan anda hazır
Meğer kim bu gişi tanrıdur âhır

Yedi kerre Nusayr ol suya vardı
Ali'yi bunda vü hem anda gördü

Sekizincide suyu şaha sundı
Aluban suyu Haydar içti gendi

---

58 Nâzır: bakan

Susuz –idi çü yârenler sulandı
Kamunun kaydusu gitti dölendi

Oradan gittiler biniben ata
İkindi vakti irdiler Furata⁵⁹

Furatun suyu taşgun ıdı i yâr
Dahi kimse görünmez – idi deyyâr⁶⁰

Yoğ ıdı ol yörede bilgil ol dem
Furatun geçidin sormağa âdem

Orada Düldülinden şah indi
Yârenler dahi inüb cümle kondı

Nusayr'a ol dem turuban kıldı seyrân⁶¹
Geçen ahvâlden sermest ü hayran⁶²

Biraz etrafı kim seyran kıldı
Kimesne bulmadı vü yine geldi

Didi kim bulunmadı bir kimse yâ şah

---

59 Furat: Fırat nehri

60 Deyyâr: biri, her hangi bir kimse

61 Seyrân: gezinme

62 Sermest ü hayrân: sarhoş ve hayran

Kim bu sunun (suyun) geçidinden soram râh⁶³

Ali ol demde böyle Nusayra didi

Ki varub Cimcime'den sor geçidi

Nusayr aydur aceb Cimcime⁶⁴ kimdür

Obası kandadur kanda mukimdür⁶⁵

Didi şah var Furat üstüne çağır

Cevâbun viriserdür sana âhır

Nusayr yar başına varub çağırdı

Adıla Cimcime deyüp kığırdı⁶⁶

Diyüb lebbeyk⁶⁷ iriştı bin bin âvâz

Bilimedi ki kimdür iden âgâz⁶⁸

Nusayr'un aklı ol dem zâyil⁶⁹ oldu

Dönüben yine ol dem şaha geldi

Didi bin yirden artuk geldi âvâz

---

63 Râh: yol

64 Cimcime: aynı zamanda bir cin adı imiş

65 Kanda mukimdür: nerede oturur.

66 Kığırdı: bağırdı.

67 Lebbeyk: buyurunuz emir sizindir efendim anlamında kullanılır

68 Binlerce ses birden buyurunuz efendim dedi

69 Zayil: dağılmak, başından gitmek

Yanıldum bilmedim çok mı yâhud az

Ben anun kangisinden sorayım râh

Mu'ayyen eyle gil bu sırrı yâ şah

Nusayr'a didi şah direm sana ben

Çığır Cimcime bin Kekere di sen

Cevâbun virür eğer var çağırasın

Bu su nun geçidin andan sorasın

Nusayr işitdi şahdan bu sadâyı

Furat üzre gelüp kıldı nidayı

Ki ya Cimcime bin Kerkere dinle

Sana haber sorarvan işit anla

Bu veçhile idecek Nusayr âğâz

Heman kırk yirden artuk geldi âvâz

Didiler kangımızı çağırursın

Ki yar başına geldin bağırursın

Nusayr'un oldu akli yine zâyil

Didi kimden soram kim ola kâbil

Yine gelüb didi şaha ki n'idem

Cevâb kırk yirden artuk geldi bu dem.

Bilemedüm yolu kankıya soram

Tağıldı cümle aklum toğru direm

Didi Haydar Nusayr'a gine vargıl

Bu vechile ki direm sen çağırgıl

Ki yâ Cimcime bin Kerkere digil

Dahi Kerkere bin Mermere digil

Cevâb vire sorasin ana sen râh

Geçevüz suyu yol virürse Allah

Nusayr irdükte kıldı bu nidayı

Cihâna toldurup savt u sadâyı⁷⁰

Kaçan Cimcime bin Kerkere didi

Dahi Kerkere bin Mermere didi

Bir âvâz irdi ol sudan tamâmet

Didi lebbeyk eyâ şah-ı vilâyet

Ne buyurdun eyâ sultân-ı âlem

Ki sensün dü cihânda⁷¹ cân-ı âlem

---

70 Savt u sadâ: ses, avazı çıktığı kadar bağırmaq

71 Dü cihan: iki dünya

Didi Nusayr ana kim olgıl âgâh

Bile geldi bizümle hazret-i şah

Su taşgundur geçidin bilmemişüz

Ne yerdendür yolını bulmamısuz

Ali öğretti uş adunı bildüm

Sana su geçidin sormağa geldüm

Haber virgil bize soeduk sana râh

Nusayra Cimcime aydur i gümrah

Kanı aklun kanı fikrün i miskin

İşitgil sana haber didüğim çin

Ol kişi kim bilür benüm atamı

Atam atasını yani dedemi

Ola mı hergiz⁷² anun ihtiyacı

Geçit sormağa bizden i duâcı

İşitgil sen benüm hâlümü evvel

Diyeyim muhtasar⁷³ degül mutavvel⁷⁴

---

72 Hergiz: asla

73 Muhtasar: özetlenmiş

74 Mutavvel: uzatılmış

Otuz bin önürdi beni ol Hakk
Bu âdemden beni halk itti mutlak

Beni zahir⁷⁵ kılıp virmişdi cân
Ki bir kavme beni kılmıştı sultân

Ki gelmemiş idi dünyaya Âdem
Ne hod Musa vü ne İsa bil ol dem

Ki bi şahidüz ol kavme müebbed⁷⁶
Tamâm kırk ataya dek cedd ber-cedd⁷⁷

Pes ol kavme dinürdi cân bin cân
Ki oddan⁷⁸ halk idüpdî anı sübhan

Olup devranımız devrilen âhır
Gidecek biz bu Âdem oldı zâhir

Halife oldı çün eşyaya mutlak
Ki halk eyledi topraktan anı Hakk

Benüm cismüm bu toprağa karışdı

---

75 Zahir: görünen

76 Müebbed: ömür boyu

77 Cedd ber cedd: dededen dedeye

78 Od: ateş

Kaçan kim Âdem'ün devri irişdi

Ne oldı toprağumun dinle hali

Bir üstâd eyledi bir hum-ı âli⁷⁹

Su koyup nice yıl kullandı âdem

Yine bir dürlü revnâk⁸⁰ tutdı âlem

Şikest⁸¹ irdi yine tağıldı cismim

Küp olmuşıdı âlem içre ismim

Bana çün devrilen bu hal irişdi

Ki birkaç pareme iş bu suya düşdi

Nazar kıldı çün işbu dem bana şah

Kulağuma bir âvâz irdi nâgâh⁸²

Görürken buncadan berü memâti⁸³

Tenüm düzülmeden buldum hayatı

Bu dem hâlüm Didim sana tamamı

Eğer bildün ise kimdür imamı

---

79 Âli: büyük,

80 Revnâk:parlak

81 Şikest: kırılmış

82 Nâgâh: ansızın

83 Mamât: ölüm.

Kim anun adı ismile Ali'dür
Hakk'un sevdiği kuldur hem velidür

Yürü var şaha ayruk⁸⁴ gözilen bak
Sakın eksik bakup olmayasun âk

Ki ta Hakk'dan irişmeye azâbun
Sorulmadın sin içinde hisâbun

Nusayr işidicek iş bu sözi
Figan eyledi kan yaş toldu gözi.

Didi kim varıdı zannumda evvel
Bu kere uşta oldu müşkilüm hal

İrişüb gönlüne ahvâl-ı Sem'ân
Tagıdup aklını fikrini yeksân

Dimâğımı fesâda virdi yekser⁸⁵
Yitürüb aklını vecd⁸⁶ oldu o er

Huzuruna Nusayr irince şahun
Didi hâlıkı şems ile mâhun⁸⁷

---

84 Ayruk: farklı

85 Yekser: yalnız.

86 Vecd: coştu

Ki sensin dünü gündüzü düriden
Semavât üzre seyyare⁸⁸ yüriden

Ki sensin hâliki iki cihânun
Tamâmet aşikârânun nihânun⁸⁹

Emin-i hemdem-i hâtem çü sensin
Hüdâ-yı âlem ü âdem çü sensin

Senin hükmündedür sercümle bu şey
Tamâmet sensin eşyayı iden hayy

Nusayr'un sözü olmadın tamâmet
Gazab kıldı ana şah-ı vilayet

Kefaret deyüben haykırdı çaldı
Kılıcıla Nusayr'ı iki böldü

Yuvalanurdı başı söyler idi
Bilün kim Ali tanrıdur dir idi

Nusayr'i katl idecek şah-ı merdân
Göricek Kanber ü Ammâr u Selman

---

87 Şems ile mâhun: güneş ile ayın

88 Seyyare: gezeğen

89 Nihân: gizli.

Didiler yâ imam bunca zamândur
Ezelden hod Nusayr ehl-i imândur

Garıblıkda bizim yoldaşumuzdur
Nazar kıl eskiden kardaşımızdır

Duâ kıl kim yine cânın vire Hakk
Nasihât virsenüz tutardı mutla

Ola kim ide istiğfâr işine
Peşimân ola evvel cümbüşüna

Göricek rikkatın⁹⁰ ashâbların şah
Duâ kılub didi i kâdir Allah

Ki sensin yaradan cümle cihânı
Nusayr'a yine ihsan eyle canı

Du'âsın Hakk kabûl itdi Ali'nün
Vasiyy-i Ahmed'ün gerçek velînün

Bi-emr-i zülcelâl ü izz-i Yezdan
Nusayr'un cismine irdi yine cân⁹¹

---

90 Rikkat: merhamet

91 Ali, Allaha yalvardı Nusayr yine dirildi diyor

Dirildi bu ayağ üstüne turdı
Cemâl-i Murtaza'yı çünkü gördi

Didi ikrar kıldım yâ Ali ben
Yaradan cümle bu eşyatı sen sen

Dahi hem öldüren sen dirgüren⁹² sen
Bu ölmüş cismüme cân irgüren⁹³ sen

Vücut senden buluptur cümle eşya
Seni Hakk bilmeyen Hakk'dandur amâ

Nusayr'a didi ol dem hazret-i şah
Ki ben abd-i zaifem Rabbim Allah

Bu küfri terk idüp gelgil imana
Yahud virürsin islâmun ziyâna

Rücû'eyle⁹⁴ bu sözünden hazer kıl
Kı kaldun dinsiz imânsız yakın bil

Eğer bu küfri sen terk itmeyesin
İmânıla cihândan gitmeyesin

---

92 Dirgüren: dirilten

93 İrgüren: veren

94 Rücû: dönme

Cehennemde yanar cânıla cismün

Dahi kafır kalur dünyâda ismün

Nusayr aydur eyâ şah-ı vilâyet

Ki senden görmişem bunca alâmet

Bu kudretler ki senden oldu zâhir

Gümânım kalmamışdur benüm âhır

Bu gözilen Hudâyı görmüşiken

Dahi ölmüşiken dirilmişiken

Nice kim hışm idüben öldürürsin

Yine lûtfun iricek dirgürürsin

Di ü cândan sana itmişem ikrâr

Kaçan olur ki dönüp kılam inkâr

Bu kez tahkik inandım ki Hudâsın

Ki sen halk eyledün şahın gedâsın

Kaçan olur ki inkâr eyleyen ben

Ne yirde bakarısam andasın sen

Nusayr irgüricek sözün tamâma

Gazab irdi hemân sa'at imama

Nusayr'un yine urdı boynını şah
Ne kudretdür ne kuvvetdür ol âgâh

Nusayr'un yine düştü cismi başı
Memât irdi bozuldı tılısmati

Olan ashâblar hayretde kaldı
Nusayr'a yine Haydar rahm⁹⁵ kıldı

İnen çok hizmet itmişdi Ali'ye
Duâsı müstecâb⁹⁶ gerçek veliye

Nusayr'un andı şah hizmetlerini
Uluya giçiye izzetlerini

Duâ kıldı Nusayr- içün yine şah
Nusayr'a girü cânın virdi Allah

Nusayr ol dem yerinden turu geldi
Ali'nin ayağına secde kıldı

Didi bilün yârenler eylen ikrâr
Hudâ dinüz Ali'ye itmen inkâr

Nusayra çok nasihat eyledi şah

---

95 Rahm: acıma

96 Müstecâb: kabul olunmuş

İřitmedi sözün şahun ü gümrâh

Didi şah bu sözü terk eyle senden

Ki yoksa dur iderven seni benden

Bana tanrı dime kim bendeyem ben

Bu lafzıla imânsuz kaldun uř sen

Nusayr aydur bu gün ben Hakk'a irdüm

Ne yire bakdumısa seni gördüm

Kaçan ola ki ben dönem yolumdan

Ne pervâdur bana yâhûd ölümünden

Eğer ölem dirilem sen bilürsin

Ger öldürüb ü ger diri kılursın

Nusayr işbu sözü diyince şaha

Münâcât eyledi Haydar ilâha

Didi bu câhile yâ rab n'idem ben

Îlâhi emr kıl anı idem ben

İki kez boynın urdum itmez insâf

Mezellelden⁹⁷ kılup âyimesi sâf

---

97 Mezellekten: hakirlik

Ben öldürdükçe sen eyledün ihsân
İnâyet eyleyüb virdün yine cân

Yeter kıldı bu er küfrini te'kid⁹⁸
Sana inkâr idüben oldı taklid

İlahi gizlü sırlar sana ayân
Bu gişi olmadı mü'min Müsülman

Niyâzını tamam idince Haydar
Nidâ işitdi gayibden o server

İrüb kalbine ilhâm-i ilâhi
Didi hâline ko ol pür-günâhı⁹⁹

Sen öldürme anı irince va'de
Biz ana virürüz zecrini bâ'de¹⁰⁰

İrincek vâ'desi bula cezâsın
Mu'ayyendür bulur her şey cezâsın

Ali'ye Hakk'un ilhâmı ki irdi
Nusayr'ı redd idüb destûr¹⁰¹ virdi

---

98 Te'kid: sağlamaştırma

99 Pür-günâhı: günahı çok

100 Zecri bâ'de: zorluklardamn sonra

101 Destûr: izin

Nusayr'ı şah o dem kovdı katından

Ba'id oldukda şahun sohbetinden

Varuben kavminün içine girdi

Ana uyanları sercümle dirdi

Olan kavmini koydı mezhebine

Veli tasdik iderlerdi bu dine

Ne denlü varısa amâl-i sâlih

Dahı erkân-ı din içre mesâlih¹⁰²

Dahı hacc u zekât u savm¹⁰³ u tâ'at¹⁰⁴

İderlerdi her âyini tamâmet

Velikin şaha Tanrı dirler idi

Anı vird idüben söylerler idi

Göçüben gittiler ayruk diyâra

Yapup mescid ü düzdiler minâre

Karar eylediler ayruk mekânda

Nusayr'a kavmi uyup ol zamânda

---

102 Mesâlih: işler

103 Savm: oruç

104 Tâ'at: ibadet

Bunu böyle beyân itmişdür üstad

Ki anlara Nusayriler dinür ad

İ söz ehli çün itdük bu betyânı

Ki üstad naklidür bunun ayânı

Gelür gayrulara ki lâzım anla

Suâl itse bu söz üstine cümle

Ali hod âlim-i rabbaâni idi

Vilâyet hem kerâkânı ıdı

Bilürdi olmış ü olacağı

Ana hep ma'lûm ıdı olacağı

Dahı yirde gökte her ne kim var

Ayânıdı ana her gizlü esrar

Nusayr'a bunca gösterdi kerâmet

Getürmedi Nusayr ol sırrı tâkat

Ki küfre mürtekib¹⁰⁵ eyledi anı

Hudâ didi Ali'ye bozdı dini

Anun miktârı denli çün kerâmet

---

105 Mürtekib: kötü

Yeterdi ana göstermek vilayet

Ki ol azuban olmayaydı kafir

Sebeb hem olmaz ıdı ana âhır

Suâlün bu-dur anla cevâbı

Bulasın iki âlemde sevâbı.

Aşk ile.

Rıza Aydın